REUNIUNEA NAȚIONALĂ A CRITICILOR DRAMATICI

Bacău 22-23 mai 1991

O TENTATIVĂ DE AUTOCONSPECTARE

Prima Reuniune națională a criticilor teatrali a inventariat probleme de breaslă și a acumulat un set de sugestii pentru proiecte viitoare. S-a dovedit utilă și prin schimbul de opinii. A fost serioasă și aplicată. Cum, de obicei, nici noi, cei care participăm la atare dezbateri profesionale, nici gazetarii care le reflectă nu scriem decît că «au avut loc» (rareori înșirînd și cîteva nume de vorbitori în ordine aleatorie) e oportun, poate, ca măcar pentru o dată să consemnăm, cu aproximație, ce au discutat în mai 1991, la Bacău, membrii Secției de critică și teatrologie, invitații lor și persoanele care s-au autoinvitat din plăcerea de a se afla în context.

În expunerea mea, rezumînd activitățile numeroase pe care le-am desfășurat împreună pe plan național și internațional, în cadrul Secției din UNITER, enunțînd unele planuri și examinînd ceea ce nu am izbutit încă, mi-am pus (și am pus) întrebarea dacă o asemenea formație de critici mai e necesară azi. Interogația e justificată de îndoielile unora asupra utilității unui asemenea for și inaderența altora la el. În convingerea mea, el, forul, are temei de existență, dacă adoptăm punctul de vedere după care criticii fac parte din mișcarea teatrală și caută să-i potențeze demersurile, dezvoltînd, în același timp, preocupări profesionale specifice. Experiența națională (a altor uniuni de creație) și internațională — funcționarea unor formațiuni asemănătoare în aproximativ patruzeci de țări și viețuirea, de peste douăzeci de ani, a unei puternice asociații mondiale — arată că la întrebarea formulată de noi mulți au dat un răspuns pozitiv. Ne-am înscris în sus-zisa asociație ca grupare națională, intrînd astfel pe o orbită universală, situarea aducîndu-ne, deocamdată, privilegii de care odinioară am beneficiat foarte parțial sau deloc. Participarea nu echivalează cu o înregimentare, nu afectează personalitatea fiecăruia, crezurile, exercițiul liber al meseriei; stabilește doar un larg și flexibil cadru comunitar de acțiune cu finalități constructive.

Argumente sprijinitoare în acest sens a adus și criticul Constantin Paiu din Iași evocînd modul benefic în care s-a insertat gruparea criticilor în ultimele două decenii în constituirea sistemului românesc de competiții și colocvii teatrale. El a atras atenția ca în ce privește contactele cu alte mișcări teatrale și colegi din străinătate să se aibă în vedere toți «breslașii» din țară. Sesizare legitimă dacă ne gîndim că și în alte privințe există deocamdată o insistentă prezență bucureșteană în programele noastre de schimburi culturale. Criticul George Genoiu, directorul editurii «Rampa și ecranul» și al mensualului cultural «Monitor» a solicitat, pentru viitor, și o dezbatere de creație asupra condiției actorului (la Gala recitalurilor dramatice de la Bacău), căci în sfera tuturor celorlalte manifestări de cultură teatrală intră și cîte un colocviu specializat, adaptat la profilul acelei manifestări. Sînt critici în consiliile artistice ale teatrelor? — s-a mai întrebat vorbitorul. Eu unul mă întreb însă dacă mai sînt consilii artistice, ori măcar comitete de lectură. Am ascultat cu interes programul editurii «Rampa și ecranul»; ea intenționează să tipărească o antologie de dramaturgie, un anuar al spectacolelor românești și inițiază o colecție de teatrologie. Pledoaria pentru profesionalism în critică a cronicarei Ileana Lucaciu, s-a bizuit pe constatarea înmulțirii neaveniților în rubricile de teatru ale gazetelor, a comentariilor ce amestecă în considerațiile estetice disputele politice. A propus să facem un apel către ziare și reviste să lărgească spațiile acordate teatrului și să conlucreze în aceste spații cu specialiști. Cristian Tudor Popescu, din consiliul director al ziarului «Adevărul», a solicitat colaborarea tuturor celor ce socotesc că au un cuvînt de spus în exegeza publicistică a actului teatral. Expozeul scriitorului și eseistului Dumitru Solomon, redactor șef al revistei «Teatrul azi» (și membru al Secției de critică) a menționat prezența mobilă și eficace a acestei Secții în UNITER, dar și numărul prea redus de critici tineri, precum și inexplicabila absență a secretarilor literari la unele teatre importante — Nottara, Comedie, Naționalul ieșean. Vorbitorul a chemat criticii la combaterea spectacolelor kitsch, comercialiste, al căror asalt nu e deloc neglijabil. Am mai aflat că revista «Teatrul azi» are o situație materială grea, e silită să apară cu întîrziere și în condiții nepropice. Iată o situație anormală: e singura revistă de specialitate din țară, oficiosul moral al mișcării teatrale; va fi necesar să i se acorde sprijin efectiv pentru ca să iasă din păienjenișul dificultăților. Redactorul șef adjunct al aceleiași reviste, Marian Popescu, membru în Biroul Secției de critică și vicepreședinte al UNITER, a sugerăt că e cazul să ne reorientăm activitatea și să privim mai profund fenomenul teatral de azi în raport cu frămîntările sociale și politice actuale. Sînt cerințe posibile, dar n-am primit din partea vorbitorului și sugestii concrete. Dacă am înțeles bine, ar trebui să-i urmărim cu atenție pe tinerii artiști — ceea ce am impresia că o facem mai toți, totuși — și să stimulăm experiențele — ceea ce, iarăși, am senzația că a făcut-o și pînă acum critica, ba chiar cu o prisosință ce i-a adus în trecut nu puține lovituri directe și indirecte din partea oficialității culturale. Rămîne, desigur, actuală chemarea către sesizarea atentă a modificărilor ce survin în rețeaua instituțiilor de artă teatrală, apariția teatrelor particulare.

Referatul lui Mircea Ghițulescu, secretar al Secției de critică, directorul Direcției teatrelor din Ministerul Culturii, s-a intitulat «Victorii și eșecuri ale criticii teatrale» și a glosat asupra unora din cele esențiale. Cum lucrează criticul? Care e eficiența actului său? Cum se raportează acțiunea sa la ansamblul vieții teatrale? sînt cîteva din întrebările la care vorbitorul a schițat răspunsuri sau prin care a so-

licitat un răspuns colectiv. Una din concluziile sale: liderii de opinie vor fi aceia care vor ști să cîștige încrederea tuturor, nu a unor grupuri. Criticul teatral Miruna Ionescu s-a ocupat, la modul cel mai critic, de unii semnatari de cronică teatrală ce produc confuzie, sînt lipsiți de criterii, deformează realitățile, atacă fără argumente, uneori nedemn, personalități și realizări scenice importante. Asanarea morală a breslei începe să capete contururi de imperativ. Criticul Ludmila Patlanjoglu s-a ocupat de înfăptuirile ce se datoresc criticilor, de inițiativele lor de anvergură, cum ar fi alcătuirea primului lexicon al teatrului românesc. Ea a fost de părere că trebuie resuscitată activitatea editorială în domeniul teatrului și al științei despre teatru, citînd în acest sens o pornire a editurii «Meridiane» către cărți originale și traduceri ale unor studii străine de doctrină teatrală ce nu au apărut pînă acum la noi. Istoricul și teatrologul Ioana Baciu Mărgineanu a avut opinia ca acestor studii să li se adauge și monografii ale marilor regizori și actori. Ea ne-a propus tuturor să medităm asupra definirii conceptului de teatrologie românească, întrucît acum avem acces la toate datele ce pot duce spre atare definire. Intervenția critică a dramaturgului Dumitru Solomon a vizat un mod ambiguu de a face azi critică, prin amestecul de judecăți și prejudecăți. Revista pe care o conduce a hotărît să publice mai multe cronici diferite la același spectacol — care comportă discuții, evident. În cuvîntul ei, Miruna Runcan, inspector în Direcția teatrelor, a pomenit despre nevoia de a se păstra ceea ce a fost pozitiv în activitatea criticilor de pînă acum, «lucrurile bune la care nu ar trebui să se renunțe». Polemicile (serioase) sînt fecunde. Și tot astfel luările de atitudine (întemeiate) față de gugumănii. Ne-a mai amintit că ne scapă un teatru cu milioane de spectatori, acela de televiziune, care nu are «cronică» și se resimte de aceasta. Într-adevăr cronicile de televiziune din presă se îndărătnicesc să discute aproape exclusiv reportajele, aspectele politice, implicațiile TV în viața socială etc. și doar foarte rar ce se petrece în sectorul ei de creație artistică. Criticul Ermil Rădulescu din Brașov a atras luarea-aminte asupra slabei preocupări față de improvizațiile regizorale, proastelor opțiuni repertoriale, ritmului nesatisfăcător al premierelor în multe teatre. Sînt destul de rare, ce-i drept, perspectivele critice asupra acestor fenomene. Criticul Dan Predescu a semnalat cazuri de neprofesionalism și superficialitate (concludent alese) ale unor confrați.

Referatul lui Marian Popescu — în ziua a doua — a propus o viziune critică asupra repertoriului teatral, cu specială privire pe locul ocupat nesatisfăcător de dramaturgia originală și pe înnoirea greoaie din parcela literaturii străine. Nu prea sîntem la curent cu ceea ce apare în lume, deși sînt deschise toate posibilitățile de a ne informa, de a avea contacte cu alții, de a întreprinde schimburi documentare. Printre rosturile criticii ar fi și acela de a da sugestii factorilor ce alcătuiesc programele teatrelor, de a impulsiona cercetările în domeniu. Carmen Mihalache Popa, cronicar al revistei «Ateneu», a formulat cîteva opinii despre «condiția criticului de provincie»; în anumite împrejurări el are sentimentul marginalizării, suferă, nu odată, injoncțiunile teatrului de care e legat geografic și dispune de un acces precar la informația de specialitate. Ne-a reamintit de necesitatea unui buletin apt să anime întrucîtva relațiile dintre colegi, dintre teatre, dintre oamenii «de la centru» și cei din țară. Constantin Paiu a insistat asupra utilității dialogului direct al criticilor cu publicul și cu teatrele. Ioana Prodan, secretar literar al teatrului TV, a apelat la colegii din teatrele dramatice și la cronicari să semnaleze televiziunii spectacolele importante ce ar merita să fie preluate de mass-media. Regizorul Dan Micu, președintele juriului Galei, a subliniat însemnătatea practică a festivalurilor și colocviilor pentru crearea unei solidarități în rîndurile oamenilor de teatru, solidaritate esențială mai ales în momentele de impas ale mișcării. În cadrul competițiilor diverse se poate statornici «un tîrg de actori» înlesnindu-se o mai bună cunoaștere a actorilor de către regizori și directori. Criticul Ion Calion, de la Tg. Mureș, a adus în discuție «criza de public», căutîndu-i explicații. A amendat deruta multor scene în raport cu opțiunile — și mai ales non-opțiunile — în materie de dramaturgie originală. Dan Tudor, secretar literar al Teatrului din Rîmnicu Vîlcea, a pledat pentru un tratament critic serios și obiectiv, nu encomiastic sau clamoros, al spectacolelor și formațiilor teatrale basarabene ce se află acum, ori trec în turnee, prin România. Carmen Tudora, cronicar al revistei «Tomis», a susținut, cu argumentație binevenită și incisivitate, ideea coeziunii de interese ce poate cimenta acțiunea colectivă a criticilor. A cerut înființarea de subsecții (comisii) în măsură să dea profunzime și extensie unora din preocupările noastre. Criticul Cristian Livescu, consilier șef al Inspectoratului de cultură din județul Neamț, a deschis o posibilă strategie a intervențiilor criticii în viața teatrală, ea, critica, putîndu-se institui azi ca «o cenzură estetică» a spectacolelor. A propus să nu neglijăm grupările tinere de teatru amator, ce sînt uneori interesante și active. Ne-a înștiințat — și am aflat cu satisfacție — că se va relua Festivalul spectacolelor pentru tineret de la Piatra Neamț. Regizorul Ovidiu Lazăr de la Iași a fost de părere că generația sa nu-și are criticii ei și s-a plîns de o neglijare, de către critică, a spectacolelor din țară, de analiza superficială a teatralității. În replica lui Constantin Paiu s-a arătat că lungimea, lărgimea, adîncimea analizei depinde de oferta spectacolului; dacă aceasta e pauperă, de ce să se explice «foarte pe larg» cum e cu sărăcia de idei și eșecul artistic dobîndit? Actorul craiovean Ilie Gheorghe a zugrăvit tabloul stării actuale bune a Teatrului Național oltean semnalînd interesantele inițiative repertoriale ale acestuia, izbînzile spectaculare, prezența eficace a regizorilor, relațiile cu străinătatea, adeziunea publicului. El s-a referit la o criză a managementului cultural. George Genoiu a apreciat că s-ar cuveni intensificată preocuparea, în redacții, pentru formarea tinerilor critici. Marian Popescu a făcut o amplă informare asupra Uniunii Teatrale din România, felului cum funcționează secțiile ei, rezultatelor obținute pînă acum, punctelor de program ce n-au putut fi încă transpuse în viață. Actorul Gheorghe Popa directorul Fundației culturale băcăuane «Gheorghe Apo<tu», ne-a informat despre activitățile acesteia, printre care, în curînd, se va număra și aceea de cercetare, documentare și practică teatrală. Alte intervenții — ale criticilor Ștefan Oprea, Cristina Dumitrescu — au contribuit la animarea dezbaterii.

S-a demonstrat, cred, și cu acest prilej, calitatea criticii, de conștiință a teatrului, ferment al mișcării teatrale, posibilitate teoretică și practică de stabilire a tablei de valori în domeniu, a ierarhiilor reale. Critica mai are a învinge destule anevoințe și a-și eleva profesionalismul, a-și autoconspecta demersul și a se consolida teoretic. Dar a arătat că-și merită încrederea ce i se acordă de către oamenii de teatru lucizi și responsabili, încredere care e un bun de preț al nostru; poate chiar indispensabil.

VALENTIN SILVESTRU